

Конкурентоспроможність ННІ БМ

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Основи формування конкурентоспроможності аграрних підприємств	7
Розділ.2 Сучасний стан рівня конкурентоспроможності ТОВ Агрофірми імені Гагаріна Зміївського району Харківської області та його продукції.....	14
Розділ 3 Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.....	25
Висновки.....	29
Список використаних джерел.....	30

ВСТУП

Актуальність теми. Формування та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва належать до пріоритетних завдань національного економічного розвитку. Це визначається винятковим значенням аграрного підприємства у забезпеченні сталого розвитку аграрного ринку, здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, посиленні продовольчої безпеки держави. Тільки конкурентоспроможні підприємства здатні виробляти продукцію у відповідності до вимог міжнародних стандартів та використовувати переваги міжнародного співробітництва у інвестуванні, кредитуванні, сертифікації, страхуванні, науково-технічному забезпеченні аграрного виробництва та реалізації продовольчих товарів.

Мета дослідження. Метою наукової роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад та формування практичних рекомендацій з підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- узагальнити теоретичні положення щодо сутності понять «конкурентоспроможність аграрних підприємств» та «конкурентоспроможність аграрної продукції»;
- узагальнити методичні підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств;
- проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку ТОВ Агрофірми Гагаріна, розташованого у Зміївському районі Харківської області;
- дослідити взаємозв'язок між рівнем ресурсозабезпеченості і конкурентоспроможністю підприємства;
- розробити рекомендації щодо впровадження організаційно-економічного механізму в контексті підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження була діалектична теорія пізнання і системний підхід до вивчення економічних явищ, і процесів, теоретичні положення вітчизняних та зарубіжних вчених з теми наукової роботи.

Для реалізації дослідження були використані такі методи: аналізу та синтезу (узагальнення наукових підходів до розуміння сутності понять «конкурентоспроможність продукції», «конкурентоспроможність підприємств»), методик оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств), абстрактно-логічний (теоретичне узагальнення та формування висновків), метод групувань (дослідження впливу на конкурентоспроможність агропідприємств рівня ресурсозабезпеченості, обґрунтування оптимального рівня спеціалізації), метод системного аналізу, розрахунково-конструктивний та порівняння, інші загально прийняті статистичні методи. Для обробки статистичного і фактичного матеріалу використовувалась сучасна комп'ютерна техніка та комп'ютерні програми.

Наукова новизна виконаного дослідження полягає в теоретичному узагальненні, методичному опрацюванні та розробці прикладних положень щодо управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. Основними науковими результатами, які містять елементи наукової новизни, є такі:

удосконалено:

- систематизацію методичних прийомів та підходів щодо оцінювання конкурентоспроможності аграрних підприємств шляхом виділення традиційної, виробничої, матричної та маркетингової їх груп, ознаками віднесення до яких є залучення відповідного набору методів, а також орієнтованість на різні цілі виконання оцінок рівня конкурентоспроможності в процесі прийняття управлінських рішень з управління нею;

- методичний підхід до ідентифікації впливу товарної спеціалізації на рівень конкурентоспроможності аграрного підприємства, який ґрунтується на застосуванні методу SWOT-аналізу та алгоритму вибору раціональних управлінських рішень щодо зрушень у виробничому напрямі та товарній спеціалізації підприємства;

набуло подальшого розвитку:

- наукове тлумачення дефініції «конкурентоспроможність аграрного підприємства» шляхом розкриття її сутності, як здатності суб'єктів господарювання аграрної сфери пристосовуватись до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, утримувати свої конкурентні переваги, забезпечувати високу ефективність виробництва та збуту своєї продукції на цільових ринках;

- обґрунтування архітектури та архітектоніки організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства шляхом поєднання синтетичного підходу до розгляду організаційного та економічного механізмів з ідентифікацією функціонального навантаження компонент вказаного механізму, що дозволяє визначати пріоритетні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства;

- алгоритм та структурні характеристики аналітичних процедур в процесі оцінювання конкурентоспроможності аграрного підприємства на основі виділення чотирьох етапів збору даних, застосування аналітичних методів і прийомів та інтерпретації результатів для цілей прийняття управлінських рішень.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості їх використання аграрними підприємствами для розробки і реалізації систем заходів з підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності діяльності їх діяльності.

Структура і обсяг наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 29 сторінок комп'ютерного тексту. Наукова робота

містить 6 таблиць, 1 рисунок, список використаних джерел налічує 11 найменувань та розміщений на 2 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економіка України вимагає створення необхідних умов для забезпечення зростання конкурентоспроможності всіх її сфер, зокрема, сільського господарства. Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі мультиплікативного ефекту забезпечить розвиток економіки інших галузей, що сприятиме загальному прогресу національного господарства в цілому. Узагальнено виокремлюють декілька складових конкурентоспроможності: підприємства, виробництва, продукції.

В умовах сьогодення поняття "конкурентоспроможність підприємства" є багатоаспектною категорією та не охоплюється єдиним універсальним визначенням. Наприклад, С.Б. Алексєєв [1] вважає, що конкурентоспроможність підприємства — це економічна категорія, що означає можливість в умовах конкуренції представити на зовнішній та внутрішній ринки продукцію, яка з погляду конкурентних переваг сприймається споживачем як краща за аналогічну продукцію конкурентів і дає змогу підприємству одержувати запланований дохід, реалізовувати стратегію конкурентної боротьби й забезпечувати виживання та бажане положення на ринку в довгостроковій перспективі.

На думку М.Й. Маліка та О.А. Нужної [2], конкурентоспроможність підприємства — це спроможність суб'єкта господарювання вести прибуткову господарську діяльність в умовах конкурентного ринку, що забезпечується вмілим використанням організаційно-управлінських, науково-технічних, маркетингових та інших засобів ведення ефективної господарської діяльності.

Вчені І. Должанський та Т. Загорна трактують конкурентоспроможність підприємства як здатність виробляти й реалізовувати продукцію швидко, в достатній кількості, при високому технологічному рівні обслуговування та як

можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку [3].

Ми цілком згодні з О.О. Школьним щодо трактування конкурентоспроможності аграрних підприємств як здатності останніх підтримувати й розширювати ринкову частку на національному та міжнародному ринках за рахунок застосування інноваційного менеджменту, ефективного використання наявних ресурсів, масштабів виробництва, а також його диверсифікацію [4]. Конкурентоспроможність аграрного підприємства Л.В. Прокопець визначає за наступними параметрами: 1) здатність підприємства ефективно функціонувати на внутрішньому та зовнішньому ринках; 2) одержання підприємством конкурентних переваг на основі продукції відповідної якості; 3) ефективне застосування технологій, використання ресурсів, методів управління, навичок і знань персоналу, складових маркетингової діяльності, які позначаються на якості та конкурентоспроможності продукції, прибутковості підприємства [5].

Узагальнюючи сказане вище, хочемо надати своє трактування поняття: конкурентоспроможність аграрного підприємства – це здатність суб'єктів господарювання аграрної сфери пристосовуватись до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, утримувати свої конкурентні переваги, забезпечувати високу ефективність виробництва та збуту своєї продукції на цільових ринках.

Формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств відбувається від впливом як ендогенних, так і екзогенних факторів, головними з яких є: макроекономічна та політична стабільність у державі, відкритість вітчизняного та міжнародних ринків, економічна політика держави, зокрема кредитна, податкова, інвестиційно-інноваційна, політика страхового захисту товаровиробників, рівень розвитку аграрного ринку та його інфраструктурне забезпечення, соціальне середовище, природно-кліматичні умови, розміри підприємства, рівень його спеціалізації та концентрації тощо[6].

Конкурентоспроможність виробництва, з точки зору О.В. Копистка, це багатоаспектна категорія, яка характеризує його здатність конкурувати на

внутрішньому й зовнішньому ринках і вимірюється ступенем присутності вітчизняної продукції на них [7].

Не дивлячись на всі економічні та політичні перепони, сільське господарство, на сьогоднішній день, залишається єдиною галуззю, яка має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі та забезпечує 18% валового внутрішнього продукту країни.

Єдиного чіткого трактування поняття конкурентоспроможності продукції, так саме, як конкурентоспроможності підприємства, не існує. Конкурентоспроможність підприємства та конкурентоспроможність продукції пов'язані між собою, через те, що конкурентоспроможність підприємства прямопропорційно залежить від рівня конкурентоспроможності продукції.

Під конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції слід розуміти здатність підприємства забезпечити дотримання всіх вимог найбільш прогресивної технології виробництва продукції-аналога, а також здатність підприємства реалізувати вироблену продукцію при сформованому рівні конкуренції за такою ціною, яка забезпечить умови для простого або розширеного відтворення виробництва даного виду товару».

Всю сукупність методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах можна об'єднати в наступні групи [8]:

1. Традиційний метод. Методи цієї групи передбачають розрахунок одиничних і групових показників. На першому етапі оцінювання виділяють найбільш важливі характеристики товару для споживача: економічні та споживчі. На основі порівняння характеристик базової моделі та досліджуваного зразка визначають коефіцієнти одиничних показників конкурентоспроможності.

Потім по кожній групі розраховують суму коефіцієнтів, виділених показників за ступенем їхньої значущості для споживача. Далі розраховані групові показники зведеного індексу конкурентоспроможності за споживчими та економічними властивостями порівнюють з базовими показниками конкурентоспроможності продукції.

Якщо загальний коефіцієнт конкурентоспроможності товару більший за одиницю, то цей товар вважають конкурентоспроможним на ринку.

Традиційний метод має такі недоліки: включає якісні та економічні параметри продукції, але не бере до уваги спосіб задоволення потреби споживача, що є важливою складовою конкурентоспроможності продукції; параметри конкурентоспроможності враховують лише якість та ціну виробу, але неврахованими залишаються параметри, які також можуть впливати на конкурентоспроможність продукції, такі, як стан основного і оборотного капіталу, організація та ефективність маркетингової діяльності, показники фінансового стану підприємства; метод не дає можливості спрогнозувати зміну конкурентоспроможності у майбутньому.

2. Виробничий підхід. Він ґрунтується на оцінюванні показників рентабельності продажу конкретної продукції та її ринкової частки. Згідно із цією методикою, більш конкурентоспроможним є той товар, рентабельність продажу та ринкова частка виробника якого є більшою. Інтегральний показник конкурентоспроможності розраховується для множини товарів і кожному з них присвоюється певний ранг. Перевагою цього підходу є те, що в процесі оцінювання розкривають ті напрями діяльності та товарні пози, які приносять підприємству найбільший прибуток, що своєю чергою допомагає у прийнятті стратегічних рішень у сфері збутової політики. Недоліком є те, що оцінювання не охоплює аналізу причин низької конкурентоспроможності продукції.

3. Матричні методи. Оцінювання конкурентоспроможності підприємства базуються на використанні матриці — таблиці впорядкованих по рядках та стовпцях елементів. Найбільш показовим прикладом може слугувати широко відома Матриця Бостонської консалтингової групи (БКГ), побудована за принципом системи координат: по вертикалі — темпи росту місткості ринку, що розміщуються по рядках матриці у лінійному масштабі; по горизонталі, тобто по стовпцях матриці — в логарифмічному масштабі відкладається відносна частка виробника продукції на ринку. Найконкурентоспроможнішими

вважаються підприємства, що займають значну частку на швидкозростаючому ринку.

Переваги методу: дає змогу дослідити розвиток процесів конкуренції в динаміці та за наявності достовірної інформації про обсяги реалізації забезпечує високу репрезентативність оцінки. Як недолік зазначають надмірну спрощеність методу та неможливість проведення аналізу причин того, що відбувається, унаслідок чого ускладнюється вироблення управлінських рішень.

4. Маркетинговий підхід. Передбачає врахування не лише вимог споживача до характеристик продукції, а й оцінювання сукупності факторів, які визначають ефективність усієї маркетингової діяльності підприємства. До таких факторів належать: оперативність системи постачання, організація сервісу та гарантійного обслуговування, репутація підприємства та інші.

У межах цього підходу виділяють такі етапи оцінювання: визначення вимог споживачів щодо якісних та економічних характеристик продукції; оцінка конкурентоспроможності продукції на основі обраних споживачами характеристик; оцінка конкурентоспроможності маркетингової діяльності підприємства порівняно з конкурентами.

Перевагами методу можна вважати можливість прогнозування рівня конкурентоспроможності у перспективі, а також врахування ефективної діяльності всієї системи маркетингу у підприємстві. Недоліком маркетингового підходу є складний процес збору інформації необхідної для аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

Конкурентоспроможність товару оцінюють при виконанні таких заходів: комплексному вивченні вимог зовнішнього ринку (на основі аналізу динаміки якості реалізованих на ньому виробів); розробці основних напрямків виготовлення продукції, яка користується попитом; оцінюванні перспектив продажу (при виході на зарубіжні ринки) і формуванні структури експорту; встановленні цін на продукцію; сертифікації продукції; підготовці реклами продукції.

Для товаровиробників конкуренція має примусовий характер, оскільки змушує їх під загрозою витіснення з ринку постійно покращувати якість продукції чи послуги. У нинішніх ринкових умовах господарювання для підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств необхідним є: переорієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України та створення належних умов для збереження та використання вітчизняного науково-технічного потенціалу; формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств; сприяння залученню додаткових інвестицій; покращання системи стандартизації та якісних показників продукції, що забезпечить її конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринку [9].

Пропонуємо наступний алгоритм аналізу конкурентоспроможності аграрного підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Структура аналізу конкурентоспроможності аграрного підприємства

Джерело: розроблено автором

У науковій роботі аналіз конкурентоспроможності аграрних підприємств вважаємо за доцільне здійснювати за системою показників: обсяг валової продукції та прибутку з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, на одного середньорічного працівника, на 1 грн основних виробничих фондів; виробництво валової продукції на 1 грн виробничих витрат; рівень рентабельності.

В якості основного показника для аналізу конкурентоспроможності деяких видів сільськогосподарської продукції, на нашу думку, пропонуємо використовувати рівень рентабельності, який виступає критерієм економічної ефективності діяльності підприємства, і який вказує на якість управлінських рішень, що стосуються фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства.

Вигідне геополітичне становище, суттєвий виробничий потенціал, наявність кваліфікованої робочої сили, потужна сировинна база в сільському господарстві визначають інвестиційну привабливість України та передумови для здобуття глобальних конкурентних переваг в аграрній сфері [10]. Водночас значна кількість вітчизняних аграрних виробників отримує збитки. Тому важливими науковими та практичними завданнями щодо стабілізації та розвитку сільського господарства України є подальше дослідження напрямів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах євроінтеграції. Це означає, що їхня виробнича діяльність повинна повніше відповідати споживчому попиту, забезпечувати максимальну окупність засобів виробництва та капіталу, бути орієнтована на впровадження сучасних інноваційних технологій.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТОВ «АГРОФІРМА ІМЕНІ ГАГАРИНА» ЗМІЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ПРОДУКЦІЇ

27 січня 2000 року на базі реформованого КСП ім. Гагаріна було засновано Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрофірма імені Гагаріна». Землекористування ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» розташоване в Зміївському районі Харківської області і станом на 01.01.2018 року займає загальну площу 3342 га.

ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» розташоване в с. Шелудківка Зміївського району Харківської області. Господарство знаходиться на відстані 20 км від районного центру міста Зміїв і за 71 км від обласного центру міста Харкова.

ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» є юридичною особою та здійснює господарську діяльність у сфері виробництва, переробки, зберігання та реалізації сільськогосподарської та іншої продукції, виконання робіт і надання послуг за напрямками, передбаченими Статутом з метою отримання прибутку.

Землекористування підприємства розміщене в межах Лісостепової зони. Майже вся територія господарства являє собою рівнину і тільки в південно-східній частині є значне підвищення у вигляді плоскогір'я з крутизною 3,5⁰ та слабо і середньозмитими ґрунтами.

Помірно-континентальний клімат, ґрунти, рельєф, погодні умови при інших вирівняних факторах дозволяють одержувати високі результати виробництва сільськогосподарської продукції, сприяють розвитку таких галузей, як рослинництво і тваринництво.

Найбільш поширений ґрунт – чорнозем глибокий малогумусний.

Вигідне природно-географічне положення дає можливість мати в господарстві 10-типільну сівозміну.

Основним показником розміру підприємства є обсяг валової продукції,

допоміжними показниками можуть бути: загальна земельна площа, площа сільськогосподарських угідь, площа ріллі, чисельність робітників, середньорічна вартість основних виробничих фондів, середньорічна вартість оборотних засобів, чисельність умовного поголів'я тварин (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка показників розміру підприємства

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 року до 2015р.	
				+-	%
1. Валова продукція (в постійних цінах 2010 р.), тис. грн.	26086,4	29663,0	31004,0	4917,6	118,9
2. Валова продукція (у поточних цінах), тис. грн.	57555,7	75911,1	84011,1	26455,4	146,0
4. Площа с.-г. угідь, га	2615	3133	3342	727	127,8
в тому числі рілля, га	2615	3011	3312	697	126,7
5. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	154	150	164	10	106,5
6. Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн.	21522,5	30779	30786	9263,5	143,0
7. Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	37858	49859,5	51856	13998	137,0
8. Вартість активів на кінець року, тис. грн.	70498	90779	108721	38223	154,2
9. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	62375	47478	57518	-4857	92,2
10. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	26207	17499	20415	-5792	77,9
11. Поголів'я тварин у перерахунку в умовну велику рогату худобу, ум. гол. ВРХ	1011	1033	1042	31	103,1

Згідно наведеної таблиці, можемо зробити наступні висновки: вартість валової продукції підприємства за 2017 рік у поточних цінах значно вище ніж у

постійних цінах 2015 року. Так, наприклад, у 2017 році вона склала в цілому по підприємству 84,0 млн грн, що більше проти того ж року у постійних цінах 2010 року на 53,0 млн грн. Таке перевищення відбувалось через реалізацію продукції за більш високими цінами.

Аналізуючи зміни допоміжних показників 2017 року з 2015 роком, можна визначити, що площа сільськогосподарських угідь та площа ріллі за період, що вивчався збільшилась на 27,8 % та 26,7 % відповідно, середньорічна чисельність працівників зросла на 6,5 %, середньорічна вартість необоротних активів на кінець року зросла на 43,0 % і склала 30786 тис. грн., разом з тим, спостерігається нарощування середньорічної вартості оборотних активів з 37858 тис. грн. до 51856,1 тис. грн., що склало 37%, чисельність тварин в умовних головах збільшилась на 3,1 %. Але на фоні зростання допоміжних показників чистий прибуток зменшився на 22,1 %, проте в порівнянні з 2016 роком у 2017 році відбувається збільшення показника чистого прибутку на, майже, 17%. З цього приводу можна зробити висновок, що низька якість прибутку може характеризуватися зростанням обсягів реалізації за рахунок росту цін на продукцію та збільшенням фізичного обсягу продажів без зниження витрат на гривню продукції. А збільшення витрат на управління, на збут та фінансові витрати можна вважати резервами подальшого зростання чистого прибутку.

Важливими показниками діяльності сільськогосподарського підприємства є обсяг товарної продукції та спеціалізація виробництва. Під поняттям товарна продукція підприємства ми маємо на увазі частину валової продукції, яка реалізована за межі підприємства різним споживачам. Товарна продукція аграрних підприємств включає всю реалізовану продукцію, незалежно від місця і каналів її реалізації.

Спеціалізація — це ефективна форма організації сільського господарства, яка дає можливість зосередити виробництво певних видів продукції на окремих територіях і підприємствах і одержати завдяки цьому кращих результатів господарської діяльності.

Серед внутрішніх факторів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств особливу увагу заслуговує поглиблення спеціалізації сільськогосподарського виробництва. Встановлено, що господарства з високим рівнем спеціалізації є більш конкурентоспроможними на вдміну від підприємств з низьким рівнем спеціалізації

Основою для визначення спеціалізації являється склад та структура товарної продукції, яку ми проаналізуємо у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Обсяг і структура товарної продукції

Показники	2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	тис. грн.	у % до підсумку	тис. грн.	у % до підсумку	тис. грн.	у % до підсумку
Зернові та зернобобові – всього	14240,2	24,54	8638,3	18,26	10151,5	11,8
в т.ч.:						
- пшениця озима	13194,6	22,74	7924,4	16,76	9341,2	10,8
- ячмінь ярий	-	-	-	-		
- кукурудза на зерно	1045,6	1,80	712,8	1,51	810,3	0,9
Соняшник	26028,5	44,86	14928,4	31,56	18241,2	21,1
Інша продукція рослинництва	51,5	0,089	81,2	0,17	79,8	0,09
Продукція рослинництва – всього	40320,2	69,49	23647,9	50,0	28472,5	33,0
Вирощування худоби та птиці (в живій масі):						
- ВРХ	2512,9	4,33	2933	6,2	33201	38,4
- свиней	30,1	0,052	18,7	0,04	224	0,03
Молоко	15113,7	26,05	20657,2	43,7	24651,3	28,5
Інша продукція тваринництва	6,3	0,01	8,0	0,017	9,7	0,01
Продукція тваринництва - всього	17663	30,44	23616,9	49,94	57884,4	67,0
Послуги в сільському господарстві	43,8	0,08	30,0	0,063	34	0,04
Продукція сільського господарства і послуги – всього	58027,0	100	47294,8	100	86390,9	100

Аналізуючи данні таблиці 2.2, робимо висновки, що в 2017 році продукція рослинництва у складі товарної продукції склала 33% в той час як в 2015 році цей показник був на рівні 69,49%. Скорочення відбулось за рахунок зниження обсягів реалізації пшениці озимої з 22,74% до 10,8%, кукурудзи на зерно з 1,8% у 2015 році до 0,9% у 2017 році, а також суттєвого зниження обсягів реалізації соняшнику з 44,86% до 21,1% у 2017 році у порівнянні з 2015 роком.

В той же час, відмічаємо переорієнтацію господарської діяльності аграрного підприємства, як уже стало помітно, провідне місце у структурі товарної продукції у 2017 році займає продукція тваринництва і складає 67,0% (в 2015 році цей показник був на рівні 30,44%).

Для більш детального аналізу розрахуємо коефіцієнт спеціалізації, використовуючи дані допоміжної таблиці 2.3.

Для оцінки глибини, або рівня спеціалізації використовують формулу коефіцієнту спеціалізації:

$$K_{сп} = \frac{100}{\sum(P_{vi}(2n-1))} \quad (1.1),$$

де $K_{сп}$ - коефіцієнт спеціалізації;

P_{vi} - питома вага i – того виду товарної продукції в загальному обсязі;

n – порядковий номер окремих видів продукції в ранжованому ряді.

Згідно даних таблиці 2.3, розрахований показник за 2015 рік склав 0,547 ($K_{сп} = 100:183,86 = 0,544$), коефіцієнт спеціалізації у 2017 році склав 0,237 ($K_{з} = 100: 421,57 = 0,237$).

Значення $K_{сп}$ до 0,20 свідчить про низький рівень спеціалізації господарства; 0,21-0,40 — середній; 0,41–0,60 — високий; 0,61 і більше — для поглибленої спеціалізації господарства.

З приведених розрахунків видно, що коефіцієнт спеціалізації у 2015 році характеризувався високим рівнем, а у 2017р. змінює значення і свідчить про середній рівень. Таким чином, господарство спеціалізується на виробництві

кількох видів товарної продукції: одного-двох у рослинництві і одного-двох у тваринництві при одночасному розвитку кількох додаткових і підсобних галузей. Ця тенденція нині є основною.

Таблиця 2.3

Визначення коефіцієнтів зосередження товарного виробництва в 2015 та 2017 роках

Галузі і види продукції	2015 рік					2017 рік				
	тис. грн.	у % до підсумку	Ранжирований ряд (i)	2i-1	P*(2i-1)	тис. грн.	у % до підсумку	Ранжирований ряд (i)	2i-1	P*(2i-1)
Зернові та зернобобові – всього	14240,2	24,54	-	-	-	10151,5	11,8	4	7	82,6
в т.ч.:										
- пшениця озима	13194,6	22,74	3	5	11,37	9341,2	10,8	5	9	97,2
- ячмінь ярий	-	-	-	-	-				-	-
- кукурудза на зерно	1045,6	1,80	5	9	16,2	810,3	0,9	6	11	9,9
Соняшник	26028,5	44,86	1	1	44,86	18241,2	21,1	3	5	105,5
Інша продукція рослинництва	51,5	0,089	6	11	0,979	79,8	0,09	7	13	1,17
Продукція рослинництва – всього	40320,2	69,49	-	-		28472,5	33,0	-	-	-
Вирощування худоби та птиці (в живій масі):										
- ВРХ	2512,9	4,33	4	7	30,31	33201	38,4	1	1	38,4
- свиней	30,1	0,052	8	15	0,78	224	0,03	9	17	0,51
Молоко	15113,7	26,05	2	3	78,15	24651,3	28,5	2	3	85,5
Інша продукція тваринництва	6,3	0,01	9	17	0,17	9,7	0,01	10	19	0,19
Продукція тваринництва - всього	17663	30,44	-	-	-	57884,4	67,0	-	-	-
Послуги в сільському господарстві	43,8	0,08	7	13	1,04	34	0,04	8	15	0,6
Продукція сільського господарства і послуги – всього	58027,0	100	*	*	183,86	86390,9	100	*	*	421,57

Підвищення рівня спеціалізації господарства є позитивною тенденцією його розвитку, бо значно збільшує продуктивність праці, веде до економії часу

працівників і дає ще певні переваги у виробництві певного виду продукції. Усі дані показують, що ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» спеціалізується більшою мірою на продукції тваринництва, зокрема на виробництві молока і м'яса.

На основі даних таблиці 2.4 розраховують основні показники, які характеризують забезпеченість господарства основними засобами і ефективність їх використання.

Таблиця 2.4

Забезпеченість господарства основними засобами та ефективність їх використання

Показники	Роки			У середньому за 2015-2017 роки	2017р. у % до	
	2015	2016	2017		2015р.	в середньому за 3 роки
1	2	3	4	5	6	7
Фондозабезпеченість, тис. грн. / га	8,2	9,8	9,2	9,1	112,2	101,1
Фондоозброєність, тис. грн. / 1 чол.	139,76	205,19	187,72	177,6	134,3	102,9
Фондовіддача	2,67	2,47	2,73	2,62	102,2	104,2
Фондомісткість	0,37	0,41	0,37	0,38	100	97,4
Припадає в розрахунку на 1 грн. необоротних активів, грн.:						
- валового доходу (виручки)	289,81	154,25	186,83	210,3	64,5	88,8
- чистого прибутку	121,77	56,85	66,31	81,64	54,5	81,22
Норма прибутку,%	44,13	21,7	24,7	30,18	56,0	81,8

Аналізуючи таблицю 2.8. слід відмітити яких саме змін зазнали показники. Фондозабезпеченість у 2017 року у порівнянні з 2015 роком збільшилася на 981,5 тис. грн. /га, таким чином, вартість фондів у розрахунку на 1 га площі земельних угідь в 2017 році зросла на 12%. Фондоозброєність

також збільшилася на 48 тис. грн./ 1 чол. В цілому вартість необоротних фондів в розрахунку на одного працівника в середньому за три роки збільшилась майже на 3%. Фондовіддача зросла на 2,2% у 2017 році по відношенню до 2015 року. , фондомісткість це показник ефективності використання основних виробничих фондів, економічна сторона технічного прогресу, співвідношення живої та уречевленої праці, що безпосередньо пов'язане з продуктивністю праці та трудовими ресурсами в середньому за три роки зменшився на 2,6%.

Аналіз основних показників, які характеризують забезпеченість господарства основними засобами і ефективність їх використання демонструють, що із збільшенням рівня ресурсозабезпеченості підприємства підвищуються і показники конкурентоспроможності.

Норма прибутку в 2017 році зменшилась на 19,4 в.п. у порівнянні 2015 роком і склала 24,7 %.

Чистий прибуток, який припадає на 1 грн. необоротних активів в 2017 році зменшився в порівнянні з 2015 роком на 45,5%.

Економічна ефективність виробництва – узагальнююча економічна категорія, якісна характеристика якої відображається у високій результативності живої і уречевленої праці, в засобах виробництва. На сучасному етапі виникає проблема підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Її суть полягає в тому, що на одиницю витрат – матеріальних, трудових, фінансових – потрібно досягти істотного збільшення обсягу виробництва продукції необхідної для задоволення матеріальних і культурних потреб.

Ефективність вирощування сільськогосподарської продукції визначається такими показниками: вихід валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь, вихід валової продукції на 1 середньорічного працівника, вихід валової продукції на 100 грн. основних виробничих засобів, повна собівартість реалізованої сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації всієї

сільськогосподарської продукції, рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Усі ці розраховані показники виробництва сільськогосподарської продукції за період з 2014 року по 2016 рік зведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Ефективність виробництва сільськогосподарської продукції

Показники, тис. грн.	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2017р. у % До 2015 р
1	2	3	4	5
Вихід валової продукції :				
- на 100га с.г. угідь	2201,0	2423,0	2513,8	114,2
- на 1 середньорічного працівника	373,7	506,1	512,3	137,1
- на 100 грн. оборотних активів	1,52	1,52	1,62	106,6
Повна собівартість реалізованої сільськогосподарської продукції	44701,2	60707,9	73701,0	164,9
Виручка від реалізації всієї сільськогосподарської продукції	57555,7	75911,1	84011,1	146,0
Чистий прибуток	26207,0	17499,0	20415,0	77,9
Рівень рентабельності, %	58,6	28,8	27,7	47,2

Аналізуючи дану таблицю, можна сказати, що вихід валової продукції 2017 року у порівнянні з 2015 роком збільшився на 14,2 %, вихід валової продукції на 1 середньорічного працівника збільшився на 37,1 %, вихід валової продукції на 100 грн. основних виробничих засобів збільшився на 6,6%.

Повна собівартість реалізованої сільськогосподарської продукції у 2015 році становила 44701,2 тис. грн. і збільшилась до 73701,0 у 2017 році, що склало 64,9 %.

Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва 2017 року у порівнянні з 2015 роком зменшився з 58,6% до 27,7%, тобто в 4, 7 разів. Рентабельність виробництва продукції в цілому по підприємству у 2017 році становила 27,7 %, тобто за рахунок зростання собівартості сільськогосподарської продукції рентабельність обсягу продажу знизилась у порівнянні з 2015 роком на 30,9 в.п. та на 1,1 в.п. у 2016 році.

Проведений аналіз рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва засвідчив його зниження в динаміці по роках. Це є наслідками нерівномірних змін цін та повної собівартості.

	<p>Можливості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вихід на нові ринки. 2. Розширення асортименту продукції. 3. Освоєння нових технологій. 4. Удосконалення системи стимулювання праці. 5. Сприятливі природно-кліматичні умови 6. Розташування поблизу каналів збуту. 	<p>Загрози</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Збільшення конкурентного тиску з боку закупівель імпортованої с/г продукції 2. Зменшення попиту на якісну продукцію 3. Здорожчання ПММ та ЗЗР 4. Несприятлива цінова політика уряду. 5. Погіршення фінансового стану. 6. Відтік кадрів за кордон
<p>Сильні сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Великий досвід роботи. 2. Слабка міграція робочої сили. 3. Висока якість продукції. 4. Збільшились обсяги виробництва продукції тваринництва. 5. Зменшились затрати ручної праці. 6. Сучасне обладнання, своєчасна поставка продукції 	<p>Поле сильних сторін і можливостей (СІМ)</p> <p>Збільшення обсягів продажу. Нова доля ринку.</p>	<p>Поле сильних сторін і загроз (СІЗ)</p> <p>Зростання числа споживачів у діючому сегменті ринку. Інноваційна діяльність.</p>
<p>Слабкі сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність маркетингової служби. 2. Значна кількість землі підприємства в оренді 3. Наявність кредиторської заборгованості. 4. Високі кредитні ставки 5. Невисока вартість капіталу 	<p>Поле слабких сторін і можливостей (СЛМ)</p> <p>Дослідження системи менеджменту. Удосконалення системи управління збутом.</p>	<p>Поле слабких сторін і загроз (СЛЗ)</p> <p>Технічна модернізація обладнання. Зміни у ціновій політиці.</p>

Рис. 2.1. SWOT-матриця ТОВ Агрофірми Гагаріна Зміївського району Харківської області

Аналізуючи ланцюг подій в ході формування конкурентоспроможності, вважаємо за необхідне виділити взаємозв'язок між конкурентоспроможністю

продукції та економічною ефективністю діяльності її виробника. На наше переконання, конкурентоспроможність є категорією більш широкою ніж категорія «ефективність». Ефективність діяльності підприємства характеризується зіставленням економічних результатів з ресурсами та витратами основної діяльності економічного суб'єкта, тобто виступає в якості результату оцінки успішності реалізації внутрішнього потенціалу підприємства. В той же час, конкурентоспроможність підприємства є здатністю до мобілізації внутрішнього потенціалу, підтримання існуючих та розробки нових конкурентних переваг у зовнішньому середовищі.

Проведемо SWOT-аналіз, який дозволяє виявити і структурувати сильні і слабкі сторони ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна», а також потенційні можливості і загрози.

За результатами ситуаційного аналізу видно, що підприємство має досить потужні внутрішні сили й ресурси для реалізації можливостей і протистояння загрозам.

На сьогоднішній день ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» єдине аграрне підприємство в Зміївському районі, яке виробляє продукцію тваринництва, в цьому його конкурентна перевага. Проте, однією із загроз макросередовища вбачаємо в наводненні споживчого ринку низькоякісною, значно дешевшою сільськогосподарською продукцією іноземного походження. Також актуальною проблемою сьогодення вважаємо відтік молодих кваліфікованих спеціалістів за кордон. З даних, наведених вище в цьому розділі, бачимо, що середньорічна чисельність кадрів підприємства не зменшилась на протязі трьох років, проте підприємству треба приділити достатньо уваги розвитку соціальної сфери та вжити заходів щодо залучення на роботу молодих спеціалістів та підвищення мотивації у висококваліфікованих кадрів, здатних освоювати новітні технології, ефективно запроваджувати сучасний менеджмент і маркетинг.

РОЗДІЛ 3

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРНИХ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досвід роботи багатьох вітчизняних компаній підтверджує, що в сучасній конкурентній боротьбі виграє той, хто постійно відстоює свої конкурентні позиції. В умовах сьогодення, джерелом підвищення конкурентоспроможності є не тільки стан зовнішнього середовища, а й внутрішнє середовище підприємства. Адже без розробки комплексного організаційно-економічного механізму всередині підприємства неможливо підтримувати його конкурентоспроможність на належному рівні.

Організаційний механізм управління конкурентоспроможністю підприємств являє собою систему взаємопов'язаних організаційних дій, які забезпечують досягнення поставлених цілей розвитку підприємства. Економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства, у свою чергу, - це система взаємозалежних та взаємопов'язаних економічних дій, які реалізуються за допомогою методів спрямованих на досягнення поставлених цілей розвитку виробництва [11].

Таблиця 3.1

Функціональне навантаження компонент організаціїно-економічного механізму

Компоненти організаційно-економічного механізму	Зміст	Сукупність комплексних заходів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств
1	2	3
1. Вибір цілей та конкурентних стратегій розвитку аграрного підприємства	поставлена мета конкурентного розвитку аграрного підприємства дозволить чітко визначитися з заходами для підвищення динамічності та сприйнятливості внутрішньовиробничого механізму до змін у ринковому середовищі, а також посилити виробничий потенціал підприємства.	1. ефективне використання природних ресурсів; 2. мінімальні витрати по технологічному циклу виробництва; 3. випуск якісної продукції; 4. введення прогресивних технологій.

Продовження табл. 3.1

1	2	3
2. Комплексний підхід до планування виробництва	це напрямок діяльності економічних підрозділів аграрних підприємств, який сприяє вирішенню проблем підвищення конкурентних переваг виробництва та активному просуванню виготовленої продукції на ринок.	<ol style="list-style-type: none"> 1. розробка програм виробництва; 2. формування перспективних планів зниження собівартості продукції; 3. активне використання сучасних методів бізнес-планування, які сприяють вирішенню проблем конкурентоспроможності аграрного підприємства та забезпечення його безбиткової та ефективної діяльності;
3. Удосконалення системи управління кадрами та трудової мотивації	в основі конкурентної стратегії управління є проведення реорганізації системи навчання персоналу аграрного підприємства новим методам праці, а саме - працівники повинні вміти професійно працювати на ринку споживача.	<ol style="list-style-type: none"> 1. реорганізація системи навчання і підготовки кадрів; 2. удосконалення механізму мотивації праці; 3. створення сприятливого морально-психологічного клімату;
4. Впровадження досконалої системи управління якістю і конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції	організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств повинен сформулювати нову стратегію управління якістю продукції, яка дозволить знайти способи досягнення конкурентних переваг на ринках збуту.	<ol style="list-style-type: none"> 1. експортна орієнтація на ринок; 2. впровадження комплексної системи управління якістю і сертифікація всього виробництва; 3. ISO 9000; 4. впровадження нових видів продукції; 5. підвищення екологічності продукції 6. забезпечення тривалості життєвого циклу продукту;
5. Удосконалення облікової політики і аналізу витрат	дозволить забезпечити якісний рівень управління витратами виробництва та формування цін на виготовлену продукцію, посиливши тим самим позитивний вплив системи обліку і аналізу на підвищення конкурентних можливостей підприємств.	<ol style="list-style-type: none"> 1. реструктуризація бухгалтерської служби; 2. впровадження в практику сучасних методів системи врахування витрат;

Продовження табл. 3.1

1	2	3
6. Зміцнення маркетингової служби	Роль маркетингових досліджень полягає в оцінці потреб, запитів і попиту споживачів, яка допомагає створенню програми їх задоволення, ідентифікації та визначенню як проблем, так і можливостей аграрного підприємства здійснити та оцінити свою маркетингову діяльність, особливо на стадії збуту.	<ol style="list-style-type: none"> 1. вдосконалення методів маркетингових досліджень; 2. розробка нормативів конкурентоспроможності продукції; 3. формування та реалізація організаційно-економічних заходів підвищення конкурентоспроможності; 4. формування управління аграрним підприємством на основі прогнозування, 5. здійснення ефективної рекламної діяльності;
7. Технологічне переозброєння і модернізація виробництва	Необхідність впровадження технологічних інновацій на вітчизняних підприємствах в сформованих умовах полягає у підвищенні конкурентоспроможності своєї продукції на внутрішньому ринку. Їх впровадження здатне забезпечити розробку, нову модифікацію продукції, високий рівень якості та цінові переваги продукції, підвищення продуктивності праці, а також сформувані умови для активного її просування на зовнішні ринки.	<ol style="list-style-type: none"> 1. розробка та впровадження технологій зберігання сировини; 2. автоматизація процесів виробництва аграрної продукції; 3. застосування ресурсозберігаючих технологій; 4. удосконалення технологічних процесів з метою скорочення часу виробничого циклу без втрати якості готової продукції;
8. Удосконалення інформаційного забезпечення	Важливим напрямком функціонування системи інформаційного забезпечення є пошук ефективних напрямків поліпшення діяльності підприємства на основі безперервного опрацювання інформаційних потоків для підвищення ефективності прийнятих управлінських рішень.	<ol style="list-style-type: none"> 1. створення інтегрованої системи планування; 2. розробка єдиної інформаційної моделі бухгалтерського, управлінського і податкового обліку; 3. впровадження передових інформаційних технологій;
9. Удосконалення фінансового і податкового менеджменту	управління податковими платежами сільськогосподарських підприємств являє собою систему взаємопов'язаних елементів податкового менеджменту підприємства. До основних елементів системи управління податковими платежами (податкового менеджменту) підприємства належать такі: податкова політика; податкове планування; організація та ведення оперативного бухгалтерського й податкового обліку; бюджетування податків; податковий контроль.	<ol style="list-style-type: none"> 1. розробка фінансово-податкової політики підвищення якості й конкурентоспроможності; 2. удосконалення системи фінансово-податкового планування і контролю руху грошових коштів; 3. керівництво потоками фінансових ресурсів; 4. удосконалення методичних підходів до оцінки і аналізу фінансового стану підприємства.

Як бачимо, в таблиці представлені основні компоненти управління конкурентоспроможністю, пояснюється їх зміст та сформульовані конкретні організаційні, економічні, технічні, технологічні заходи, які при взаємозалежності між собою сприяють досягненню управлінських рішень підприємства. Кожний окремий блок представленого організаційно-економічного механізму виконує певну функцію, проте, саме єдність всіх компонент забезпечує вирішення задачі підвищення конкурентоспроможності і стійкості аграрного підприємства на внутрішньому й зовнішньому ринках за рахунок створення конкурентних переваг і високої адаптації до зовнішнього ринкового середовища, що постійно змінюється.

Завдання розробки організаційно-економічного механізму полягає в зміцненні системи управління підприємством, а саме, задіяти та оптимізувати внутрішні ресурси, створити в структурних підрозділах постійне прагнення до підвищення конкурентних позицій, підвищити конкурентоспроможність підприємства в цілому та покращити його позиції на цільових ринках.

Звичайно, в умовах сьогодення, коли агровиробники відчують на собі вплив політичних, економічних, екологічних факторів, даний механізм не відображає з високим ступенем деталізації всіх організаційно-економічних, фінансово-економічних, техніко-технологічних та інших методів вирішення поставленої задачі. Проте, можна стверджувати, що головні складові організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств одержали загальні стратегічні контури та потребують концентрації зусиль та управлінських дій відповідно їх реалізації та поглиблення.

ВИСНОВКИ

В ході проведення досліджень наведено теоретичне узагальнення і запропоноване нове бачення наукового завдання щодо формування конкурентоспроможності аграрних підприємств. За результатами наукової роботи можна зробити наступні висновки.

Конкурентоспроможність аграрного підприємства – це здатність суб'єктів господарювання аграрної сфери пристосовуватись до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, утримувати свої конкурентні переваги, забезпечувати високу ефективність виробництва та збуту своєї продукції на цільових ринках.

Протягом 2015-2017 років господарська діяльність ТОВ Агрофірми Гагаріна характеризується нарощуванням обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції (при цьому обсяг виробництва продукції рослинництва скоротився); збільшенням поголів'я худоби та птиці, суттєво зросли обсяги виробництва молока; збільшенням площі с/г угідь, в тому числі ріллі; не суттєвим зростом середньооблікової чисельності працівників; покращенням ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва. Разом з тим нарощування обсягів виробництва валової продукції на фоні різкого зростання повної собівартості спричинило зниження показників конкурентоспроможності аграрних підприємств. Підприємство залишається рентабельним, тобто підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) повністю відшкодовує витрати на її виробництво й одержує прибуток як головне джерело розширеного відтворення.

Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств значною мірою залежить від ефективності застосування організаційно-економічного механізму, що являє собою систему взаємодії організаційних, технологічних, економічних та екологічних складових виробництва якісної сільськогосподарської продукції за оптимальних витрат на її виготовлення та за умови достатнього рівня цін при реалізації продукції на цільових ринках збуту, що гарантує ефективність ведення підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С.Б. Теоретические аспекты конкурентоспособности предприятий / С.Б. Алексеев // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. Наук. Пр. Вип. 191 : В 4 т. Т.ІІ.- Дніпропетровськ: ДНУ, 2004.- С.614-619.
2. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [моногр.] / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К.: Інститут аграрної економіки, 2007. – 270с.
3. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.З. Должанський, Т.О. Загорна. - К., 2006. - 384 с.
4. Школьний О.О. Формування механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств: автореф. Дис. .. д-ра наук з екон. та управління підприємствами: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / О.О. Школьний. – Миколаїв, 2008. - 40с.
5. Прокопець Л.В. Складові підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств / Л.В. Прокопець // Економіка АПК. – 2012. -№ 3.- С.34.
6. Гуторова І.В. Формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон.наук/ І.В. Гуторова. – Х., 2010. -23 с.
7. Копистко О.В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О.В. Копистко // Економіка АПК. – 2010. - №1. – С. 61-63.
8. Богомолова К. С. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / К. С. Богомолова // Вісник ХНТУСГ. Серія : «Економічні науки». - Вип. 161. - 2015. - С. 118-129.
9. Пахуща О.П., Демченко Т.М. Конкурентоспроможність та конкурентні переваги аграрних підприємств /О.П. Пахуща, Т.М. Демченко// Вісник СНТ ННІ БМ. – 2018.- №2.- С.36-37

10. Білан О.В. Забезпечення конкурентоспроможності продукції рослинництва в сільськогосподарському комплексі регіону: автореф. Дис. На здобуття наук. Ступеня канд. екон. наук / О.В. Білан. – Ч., 2012. – 20 с.
11. Дудар В.Т. Організаційно-економічні засади формування аграрного ринку конкурентоспроможної продукції / В.Т. Дудар // Вісник Тернопільського державного економічного університету. - 2006. - Вип. 2. - С. 129-136.
12. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика / Н. П. Тарнавська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 570 с.
13. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник / [С. М. Клименко, Т. В. Омеляненко, Д. О. Барабась та ін.]. – Київ: КНЕУ, 2008. – 520 с.
14. Піддубний І. О. Управління міжнародною онкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник / І. О. Піддубний, А. І. Піддубна. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2004. – 264 с.
15. Magretta J. Understanding Michael Porter: The Essential Guide to Competition and Strategy / Joan Magretta. – Boston: Harvard Business Press, 2012. – 236 с.
16. Traill B. Competitiveness in the Food Industry / B. Traill, E. Pitts. – London: Springer Science & Business Media, 1998. – 301 с.
17. Смолін І. В. Конкурентоспроможність підприємств: навчальний посібник для викладачів і студентів економічних спеціальностей / І. В. Смолін. – Київ: Київський національний торгово-економічний університет, 2006. – 203 с.
18. Кваско А. В. Конкурентоспроможність продукції як складова конкурентного потенціалу підприємства / Алла Володимирівна Кваско. // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – 2013. – №3. – С. 29–34.

19. Буркинський Б. В. Конкурентоспособность продукции и предприятия / Б. В. Буркинський, Е. В. Лазарева, И. Н. Агеева. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2002. – 132 с.
20. Porter M. Strategy and Competition: The Porter Collection (3 Items) / М. Porter, J. Magretta. – Boston: Harvard Business Review Press, 2014. – 801 с.
21. Піддубна Л. І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм, регулювання та управління: монографія / Л. І. Піддубна. – Харків: ІНЖЕК, 2007. – 368 с.
22. Шинкаренко В. Г. Управление конкурентоспособностью предприятия / В. Г. Шинкаренко, А. С. Бондаренко. – Харьков: ХНАДУ, 2013. – 186 с.
23. Герасименко А. Г. Вертикальна конкуренція у вітчизняній торгівлі / А. Г. Герасименко. // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2016. – №4. – С. 80–96.
24. OECD Data. Agricultural support (indicator) [Електронний ресурс] / OECD Data. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://data.oecd.org/agrpolicy/agricultural-support.htm>.
25. Ульянченко Ю. О. Формування моделі державного регулювання конкуренції в аграрному секторі економіки України [Електронний ресурс] / Юрій Олександрович Ульянченко // Публічне адміністрування: теорія та практика. Електронний збірник наукових праць. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13uuouseu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-01(9)/13uuouseu.pdf).
26. OECD (2017). Agricultural Policy Monitoring and Evaluation / OECD (2017). – Paris: OECD Publishing, 2017. – 176 с.
27. Юдицький О. Л. Правові засади економічної конкуренції як об'єкта державного регулювання [Електронний ресурс] / О. Л. Юдицький – Режим доступу до ресурсу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10yolodr.pdf>.
28. Шпичак О. М. Проблеми ціноутворення в контексті купівельної спроможності населення та інфляційних процесів / О. М. Шпичак. // Економіка АПК. – 2016. – №6. – С. 59–70.

29. Мандич О. В. Стратегії конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств: теорія, методологія, практика. : дис. докт. ек. наук : 08.00.04 / Мандич О. В. – Харків, 2017. – 401 с.

30. Сільське господарство України за 2016 рік. Статистичний збірник – Київ: Держаналітформ, 2017. – 246 с. – (Відпов. за випуск О.М. Прокопенко).

31. Погребняк Д. В. Методи діагностики конкурентоспроможності підприємства / Д. В. Погребняк. // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2011. – №32. – С. 45–51.

32. Євчук Л. А. Сучасна парадигма явища конкуренції та формування сільськогосподарськими товаровиробниками конкурентних переваг / Л. А. Євчук. // Економіст. – 2012. – №2. – С. 21–23.

33. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В. Г. Андрійчук. – Київ: КНЕУ, 2013. – 779 с.

34. Кваша С. М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку / С. М. Кваша, Н. Є. Голомша. // Економіка АПК. – 2006. – №5. – С. 99–104.

35. Легеза Д. Г. Конкурентоспроможність продукції сільськогосподарських підприємств: монографія / Д. Г. Легеза. – Київ: ННЦ "ІАЄ", 2011. – 396 с.

АНОТАЦІЯ

Конкурентоспроможність ННІ БМ

Актуальність теми. Формування та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва належать до пріоритетних завдань національного економічного розвитку. Це визначається винятковим значенням аграрного підприємства у забезпеченні сталого розвитку аграрного ринку, здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, посиленні продовольчої безпеки держави. Тільки конкурентоспроможні підприємства здатні виробляти продукцію у відповідності до вимог міжнародних стандартів та використовувати переваги міжнародного співробітництва у інвестуванні, кредитуванні, сертифікації, страхуванні, науково-технічному забезпеченні аграрного виробництва та реалізації продовольчих товарів.

Метою досліджень Метою наукової роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад та формування практичних рекомендацій з підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- узагальнити теоретичні положення щодо сутності понять «конкурентоспроможність аграрних підприємств» та «конкурентоспроможність аграрної продукції»;
- узагальнити методичні підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств;
- проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку ТОВ Агрофірми Гагаріна, розташованого у Зміївському районі Харківської області;
- дослідити взаємозв'язок між рівнем ресурсозабезпеченості і конкурентоспроможністю підприємства;
- розробити рекомендації щодо впровадження організаційно-економічного механізму в контексті підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження була діалектична теорія пізнання і системний підхід до вивчення економічних явищ, і процесів, теоретичні положення вітчизняних та зарубіжних вчених з теми наукової роботи.

Для реалізації дослідження були використані такі методи: аналізу та синтезу (узагальнення наукових підходів до розуміння сутності понять «конкурентоспроможність продукції», «конкурентоспроможність підприємств», методик оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств), абстрактно-логічний (теоретичне узагальнення та формування висновків), метод групувань (дослідження впливу на конкурентоспроможність агропідприємств рівня ресурсозабезпеченості, обґрунтування оптимального рівня спеціалізації), метод системного аналізу, розрахунково-конструктивний та порівняння, інші загально прийняті статистичні методи. Для обробки статистичного і фактичного матеріалу використовувалась сучасна комп'ютерна техніка та комп'ютерні програми.

Загальна характеристика роботи У першому розділі уточнено сутність понять «конкурентоспроможність аграрних підприємств» та «конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції», розкрито існуючі методичні підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств. У другому розділі проаналізовано існуючий стан і тенденції розвитку ТОВ Агрофірми Гагаріна, розташованого у Зміївському районі Харківської області, який є об'єктом досліджень. У третьому розділі розроблено організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю аграрного виробництва.

Структура і обсяг наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 29 сторінок комп'ютерного тексту. Наукова робота містить 6 таблиць, 1 рисунок, список використаних джерел налічує 11 найменувань та розміщений на 2 сторінках.

Ключові слова: конкурентоспроможність аграрних підприємств, конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, організаційно-економічний механізм.